

mendæ sunt; eisque debitus honor et veneratio impertienda: « Non quod credatur inesse ali- qua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum; vel quod fiducia in imaginibus, sit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, sed quoniam honos qui eis exhibetur refertur ad prototypa, quæ illæ representant; ita ut per imagines, quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur, » sess. 25. Quoniam verò ex sacrarum imaginum hostibus alii usum ipsum imaginum insectantes eas destruebant et *Iconoclastæ* propterea nuncupati sunt; alii verò illarum usum admittentes ad templorum ornatum et decorem vel historiam, cultum tantum ac venerationem impugnant, quique *iconomachi* vocantur, eujusmodi sunt recentiores Protestantes, idcirco adversus utrosque doctrinæ catholicæ vindicias sumere debemus. Ne tamen dicendorum copia confusionem ingerat, in duas propositiones rem totam disperstemur, in quarum alterâ ex Scripturâ, in alterâ verò ex traditione probationes catholici dogmatis promemus.

PROPOSITIO I. — *Sacrarum imaginum usum ac venerationem licitam ac piam esse sacræ litteræ ostendunt.*

Ac primò quidem ad sacrarum imaginum usum quod attinet, illum Dei ipsius mandato in veteri Testamento obtinuisse constat ex iis quæ Exod. 25, 18, 19, leguntur, cum scilicet Deus jussit duos extrui aureos Cherubim ex utràque tabernaculi parte et super arcam testimonii, dicens: *Duos quoque Cherubim aureos et productiles facies, ex utràque parte oraculi. Cherubim unus sit in latere uno, et alter in altero.* Sic Num. 21, 8, mandavit Dominus Moysi ut faceret serpentem æneum ac poneret eum pro signo; qui percussus aspexerit eum, vivet, ut ibidem legitur. At verò serpentem æneum Christi in crucem elati signum seu imaginem fuisse, declarat ipsemet Salvator noster Joan. 3, 14, dicens: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.* Porro si licitus ac salutaris fuit veteris figuræ usus, quæ futuram Christi passionem obumbrabat, cur noxius erit et illicitus usus imaginis Christi in cruce passi?

Non minùs luculenter eadem sacræ litteræ licitam ac piam evincunt earumdem imaginum

venerationem. Arcam enim quæ Dei præsentia symbolum præ se ferebat, maxime veneratione prosecutos esse veteres Hebræos inter cætera Josue exemplum ostendit, qui, ut legitur Jos. 7, 6, *scidit vestimenta sua, et pronus cecidit in terram coram arcâ Domini usque ad vesperam, tam ipse quàm omnes senes Israel.* Magnò præterea apparatu ac religiosâ pompâ eandem arcam à Davide publicâ ac solemnè supplicatione translata primùm è domo Abinadab, ac deinceps de domo Obbedom in civitatem David exhibit liber 2 Reg. cap. 6. Quinimo ex Ps. 98, 5, patet cultum istum erga arcam Domini ex Dei ipsius mandato quodammodò profluxisse iis verbis: *Exaltate Dominum Deum nostrum et adorare scabellum pedum ejus; quoniam sanctum est. Scabelli autem nomine arcam significari constat ex 1 Paral. 28, 2, ubi David de seipso dicebat: Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, et scabellum pedum Dei nostri.* Vel itaque dicendum licitum ac pium, ideòque omni prorsus idololatriæ ac superstitione immunem imaginum usum ac venerationem, vel idololatriam ac substitutionem à Deo ipso præscriptam et commendatam fuisse; quòd si postremum hoc absurdum ac impium cogitatu est, immeritò ac per summam calumniam iconomachi protestantes ineptis obreccationibus quotidie Catholicis insultant, eosque traducunt tanquam totidem idololatrias ac superstitiones, eò quòd imaginibus Christi, Deiparæ cæterorumque sanctorum honorem illum deferunt, quem Deus ipse quoad arcam et propitiatorium et verbis et factis in sacræ litteris commendavit (1). Constat igitur ex dictis sacrarum imaginum usum et venerationem licitam ac piam sacræ litteræ perhibere; quod primum nobis ostendere propositum erat.

Difficultates.

Obj. : 1º Deus, Exod. 20, 4, seqq., omnem imaginum usum et cultum apertè prohibuit,

(1) Dolendum planè est ætate hæc nostrâ, in tantâ nempe bonarum artium, scientiarum, ac omnigenæ eruditionis copiâ, quam extolunt præsertim Protestantes, inveniri adhuc qui obsoletas nœnias refricent de idololatriâ in cultu catholico, prout factum vidimus à ministris Genevensibus in *Catéchisme sur les principales controverses que nous avons avec l'Eglise Romaine.* 1821. Multò verò magis mirum esse debet hæc obrudi ab hominibus qui rejiciunt mysteria omnia Trinitatis, Incarnationis, divinitatis Christi Domini, peccatù originalis, seu ab iis, qui purum deismum ac rationalismum profitentur.

dicens: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in celo desuper, et quæ in terrâ deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terrâ. Non adorabis ea, neque coles.* Ergo tam usus, quàm cultus sacrarum imaginum divinæ legi adversantur. 2º Sanè si consuetudo est optima legum interpretis, cum synagoga ac veteres Judæorum doctores vi istius præcepti omnem rejecerint eujuscumque imaginis usum ac venerationem, nulla superesse potest dubitatio de sensu hujus primi Decalogi præcepti. 3º Ac reipsâ hoc sensu mandatum istud Patres omnes priorum seculorum interpretati sunt, ut Clemens Alex., lib. 5 Stromat.; Tertullianus lib. de Spectac. c. 13, et lib. de Idololat. c. 5; Justinus in Dialogo cum Tryphone; Origenes lib. 4 cont. Celsum. Horum singulorum testimonia à Dalfio post alios plures objecta confer apud Nat. Alex. diss. 5 in sec. VIII, tum apud Petav. lib. 13 de Incarn. c. 6. 4º Præsertim cum imaginibus ac simulacris Christianorum ea omnia aptari possint, quæ paganorum idolis cum prophetis Patres citati exprobrabant, quòd scilicet eadem materiâ constarent ac vascula communia; quòd insensibilia ac irrationalia essent; quòd denique super illis mures, hirundines, araneæ jocarentur et nidificarent. Ergo.

Resp. 1º: Ergo Protestantes, qui saltem sacrarum imaginum ac simulacrorum usum admittunt, infractores sunt primi Decalogi præcepti; adductæ enim probationes non minùs venerationem, quàm usum ipsum imaginum impetunt. Viderint ipsi quomodò sibi cohæreant.

Respondeo 2º ad primum: Distinguo: Prohibuit Deus omnem similitudinem et sculptile falsorum deorum, vel earum rerum, quæ pro Deo haberi possent, concedo; omnem omninò similitudinem ac effigiem absolutè, nego. Etenim id patet 1º ex contextu qui ita se habet: *Ego sum Dominus Deus tuus... Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem... Non adorabis ea neque coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me.* Evidens igitur est hic non agi nisi de imaginibus atque sculptilibus deos falsos, astra, aut animalia referentibus, quæ tunc temporis ubique gentium ac in Ægypto, et à Zabienis præsertim colebantur, ad quas idololatriæ species hic textus manifestè alludit (1).

(1) Si hanc expositionem confirmaremus

Ab his autem deterrere Deus populum suum volebat. Agitur propterea de cultu latricæ, et absoluto, qui nihil commune habet cum dogmate catholico de imaginibus Christi aut sanctorum, quæ coli non debent nisi cultu relativo.

Patet 2º ex eo quòd verba ista unum idemque mandatum constituent de uno Deo colendo, ad deorum, quicumque demùm ii fuerint, eorumque simulacrorum exclusionem; alioquin non decem, sed undecim essent Decalogi præcepta. Vide Bellarm. lib. 2 de Beat. et Canonis. sanct. c. 7, n. 5, seqq. Petav. de Incarnat. lib. 13, c. 6, § 3, seq., ubi et illud probè notat non esse confundendam imaginem *Eikóna* cum *eidóla*, effigie rei non existentis. Cavendum propterea hic à Roberto Stephano, Scapulâ, aliisque lexigraphis Protestantibus. Cæterum, ut ad illud à quo discessimus, redeamus, ipsi Protestantes, saltem Lutherani, nobiscum consentiunt in partitione præcepto-

auctoritate Catholicorum, utpote suspectam rejicerent adversarii. Placet itaque eam communire auctoritate auctorum protestantium. Rosenmüller in Scholiis veteris Testamenti in h. l. sic scribit: « Hæc lege ostendere voluit Deus Israelitis, se variarum religionum mixturam, et præter suum etiam aliorum deorum cultum nullo modo probare. Erat enim hæc vulgatissima illorum temporum superstitio, ut homines præter ejus terræ, quam habitabant, Deum, etiam aliarum deos coli posse ac debere putarent: » et in v. 4, ad illa verba: *Non facies tibi sculptile, etc.*, rursum scribit idem auctor. « Facile intelligitur, non omnes veteri imagines, ut quidam interpretes voluerunt, sed tantum imagines tum ipsius Dei veri, tum aliorum deorum; erant enim in ipso templo imagines, e. g., cheruborum. » Vide Michaelis Jus Mosaic. p. 5, § 250. Josephus Antiquit. lib. 5, c. 5, § 5: *Secundum præceptum docet nullius animalis simulacrum adorandum et sanè hoc versu præcipuè innui videtur animalium cultus inter Ægyptios usitatissimus. Triplicem, ut ita dicam, Ægyptiorum idololatriam paucis verbis complexus est Philo in libro de Decalogo, etc. Demùm in v. 5, non adorabis ea, etc., hæc habet: « Id est, nullo cultu eos afficies, ne legi fraus fiat. Ut nullam omninò imaginem, quæ coleretur, statui voluit Deus, ita non modò inflexionem corporis, sed omnem illarum cultum vetuit: *Ego sum Jova, Deus tuus, Deus perfidiæ in ipsum commissæ impietatis.* Ut *ESP* de marito dicitur, qui rivalem pati nequit, sic Deus socium in cultu, quem ab hominibus postulat, ferre non potest. Atque hoc ipsum hic significare vult Israelitis; neque enim se coli tantum jubet, sed se solum, negatque se passurum sibi alienos deos conjugi, aut partem cultus sibi soli exhibendi in ulla simulacra Deorum alienorum transferri, » vol. 2, Lips. 1822. Vide etiam Michaelis Jus Mosaicum p. 1, § 33.*

rum, ac tria priora ad primam tabulam referunt, septem posteriora ad secundam tabulam; quare et ipsi vers. 3, 5, pro uno eodemque præcepto habent.

Hinc ridendum se prodit prolix Breckenridge, dum in controversiâ quam habuit cum Hugues, n. 4, pag. 35; et aliâ sæpè insinuat auctores Catechismi Romani, quod suppresserint aliquot verba *secundi*, ut ipse cum suis *reformatis* vocat, præcepti, quo prohibentur imagines earumque cultus. In omnibus editionibus, quas ipse consulere potui, integra reperiri ejusmodi verba. Cæterum adeo puerilia hæc sunt, ut vix commemorari debeant. Effrons hic provocator seculo ad minus toto se à præsentis polemicæ statu dissitum ac non minus catholicæ, quam protestanticæ doctrinæ ignarum ostendit.

Patet 3° ex facto ipso: etenim si Deus quodcumque omnino sculptile, vel similitudinem aut imaginem fieri prohibuisset hoc præcepto, profectò neque arcam, neque cherubim aut æneum serpentem fabricari jussisset; multò minus permisisset populum suum prosternere se coram arcâ, eamque in publicâ supplicatione deferre.

Ad secundum: Distinguo: Si reipsâ de hac consuetudine ac praxi non interruptâ constaret, esto; si non constat, imò contrarium documenta ipsa evincant, nego. Porro certum est antiquiores Hebræos alio sensu verba Decalogi quæ obijciuntur, intellexisse, ac deduxisse in praxim. Si enim de usu imaginum sermo sit, luculentum exemplum occurrit 3 Reg. 6, 7, in eo quod fecit Salomon in templo Domini in quo extruxit cherubim, leones ac boves, palmas aliæque ornamenta. Deus autem non solum non improbat ejus agendi rationem, sed gloriâ ac majestate suâ templum implevit. Vide 2 Paralipom. 7, 1, seqq.; ex quo refellitur Josephus Flavius, qui lib. 8 Antiq. violatæ legis Salomonem accusat, eò quod in templo palmâs, leones et boves collocari curaverit.

Si autem de veneratione loquamur, vidimus quâ ratione se gesserint Josue ac senes Israel, et David cum universo populo. Dixi antiquiores Hebræos; nam non abnuimus synagogam post reditum à captivitate Babylonicâ severiorem hæc in parte fuisse; verum id non tam ex vi legis repeti debet, quam ex peculiari sollicitudine quam habuit, ne populus in superstitionem delaberetur, quâ factum est, ut tum circa hunc articulum, tum circa alios non

pauca, ad firmiorem legis custodiam constitutiones sanxerit, quas Rabini vocant *sepem legis divinæ*. Quod refertur jussio illa, e. g., quâ præscribebatur, ut in flagellatione triginta novem tantum ictus infligerentur. Vide Petav. de Incarn. lib. 15, c. 6, § 6, seqq. Non semper eadem Hebræis stetit sententiâ circa vim primi præcepti Decalogi, et circa imaginum usum. Seldenus in op. de Jure naturæ et gentium juxta leges Hebr. lib. 2, c. 6, ostendit Hebræos à primævâ severitate paululum recessisse.

Ad tertium: Distinguo: Loquuntur citati Patres de ethnicorum idolis ac simulacris falsorum numinum, concedo; absolutè juxta sensum Catholicorum, nego. Ex toto enim contextu patet scriptores illos agere de idololatriâ quam impugnabant; ac proinde tum ex subjectâ materiâ, tum ex adversariorum indole, quos perstringebant, apertè colligitur, ipsos nec verbum habere, quod feriat catholicam doctrinam, prout magis etiam constabit ex inferiùs dicendis. Quod si nonnulli inter ipsos visi sunt sensisse, per primum Decalogi præceptum omnem reipsâ prohibitum fuisse imaginum usum, præterquam quod non sibi constiterunt (1), reponimus de imaginibus Dei locutos esse, prout censet Natalis Alexander, diss. 6 in sec. 8, § 1, 7, quod inverisimile non videtur pro illorum temporum peculiaribus adjunctis. Etenim cum ethnici deorum suorum imaginibus fingendis assueti essent, Patres in alteram partem deslexerunt.

Ad quartum: Nego. Meritò Patres hæc urgebant adversus ethnicos, qui vel idola totidem deos esse autumabant, vel saltem in illis divinam quamdam putabant inesse virtutem. Hæc enim omnia à Catholicorum fide toto celo distant, qui nullam intrinsecam excellentiam aut virtutem in imaginibus agnoscunt; alioquin hæc ipsa urgeri potuissent adversus arcam, cherubim et æneum serpentem, siquidem super istis pariter mures et aranæ joculari poterant, et aves nidificare.

(1) Nam Tertullianus, qui in libro de Idololatr. c. 3, seq., autumaverat Deum in Decalogo omnem prorsus imaginem, ac rei cujusque similitudinem fieri interdixisse in lib. 2 cont. Marcionem, cap. 22, ut se extricet à difficultate sibi propositâ, quod Deus mandaverit, quod fieri interdixerat, respondet legem non in totum vetuisse fieri similitudinem aliquam, sed eam tantummodò, quæ ad hoc fieret, ut pro Deo coleretur. Idipsum dicatur de Clemente Alex. aliisque de quibus confer. Petav. loco citato.

PROPOSITIO II. — Usus ac veneratio sacrarum imaginum ex traditione evincitur.

Ac primò usum sacrarum imaginum tribus prioribus Ecclesiæ sæculis obtinuisse, certa et antiquissima monumenta nullam jam dubitationem relinquunt. Post tot eruditorum labores, qui omnem impenderunt operam in christianis antiquitatibus inquirendis ac illustrandis, talem evidentiam historicam hoc argumentum adeptum est, ut contemni potius quam refelli mereantur qui adhuc in ejus negatione insistunt. Cum igitur vix non obruamur ejusmodi monumentorum copiâ, nobis satis erit hic ea indicare, ne longius quam par sit, in re non necessariâ, excurramus.

1° Penes archæologos compertum est primos Christianos consuevisse symbolis exprimere mysteria religionis imaginum ope. Sanè annulorum referentium imaginem piscis, vel columbæ, quibus christiani viri utebantur, meminit Clemens Alex., lib. 3 Pædag. c. 11, tom. 1, p. 289, edit. cit. (De pisce hæc habet P. Halloixius in illustrium sæculi secundi script. vitis p. 143: « Clemens agens de angelis Christianorum obsignatoriis, suadet inter alia, ut piscis figura in illis insculptur, non aliâ, opinor, de causâ, quam ut memores sint aquarum baptismi, in quibus tanquam pisciculi, vitam acceperint, in Christo Jesu post veterem hominem renati. » Est etiam notissimum, *εὐδὴ* symbolum olim christiani nominis fuisse, quod istius litteræ essent initiales *Ἰησοῦ Χριστοῦ Θεοῦ Υἱοῦ Σωτῆρος*. Conf. Tertull. de Baptismo c. 1. (Plura ejus rei monumenta proferunt Aringhii opere citato, præsertim toto lib. 3. Ac Buonarratus, *Osservazioni sopra alcuni frammenti di vasi antichi di vetro*, Firenze 1716, qui præterea reliqua veterum testimonia collegerunt.

2° Symbola ista in lapidibus, lucernis, gemmis, picturis, sarcophagis occurrunt, in quibus etiam potiora veteris Testamenti facta expressa reperiuntur, quorum præcipua post Bosium et Aringhium collegit Mamachus, *Origin. et Antiq. christ.*, Romæ 1751, lib. 3, cap. 1, § 3, seqq. Ad novi autem Testamenti symbola quod spectat, illustria sunt ea quæ sæpè sæpius in cœmeteriis reperiuntur. Talia sunt Christi imago in monte consistentis, ex quo quatuor flumina originem habent, eademque Salvatoris crucem aut virgam gestantis figuræ, quæ passim etiam in musivis operibus conspiciuntur, de quibus eruditè scrip-

sit Bottarius, *Sculture e pitture sacre estratte dai cimiteri di Roma*, Romæ 1737, trib. vol. in-fol. Item imago Christi sub figurâ boni pastoris vel pascentis vel succollantis ovem in vitris, in lucernis, in sarcophagis, in parietibus, in gemmis, in calicibus passim reperitur; plura hujus symboli monumenta proferunt præter laudatos scriptores Boldettus, Casalius atque Ciampinius, Boldetti oper. cit. lib. 2, cap. 11, seqq.; Casalius de veteribus christian. Ritibus, Romæ 1647; Ciampini vetera monumenta, Romæ 1690, p. 1, cap. 17, seq. Hujus præterea consuetudinis meminit Tertullianus, qui in lib. de Pudicitia c. 7, scribit: « Procedant ipsæ picturæ calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, » et iterum ibid. c. 10: « Si fortè patrociniabitur pastor, quem in calice depingis. »

3° Ad hæc accedunt vetusta monumenta de aliis symbolis, quibus Christum, resque ab eo gestas prisci Christi fideles expresserunt, ac B. Virginem, angelos, sanctos referunt, necnon figuras animalium, plantarum, domorum, navis, anchoræ, doliorum, allarumque ejusmodi rerum, de quibus præter citatos auctores fusè scripserunt Blanchinius, in eruditissimis in Prolegomena ad vitas RR. PP. Anastasii Bibliothecarii, 1723, tom. 2, cap. 4, tum ibid. opusc. 16, et alibi passim; tum vol. 3, proleg. opusc. 2; et Fabrettus, *Inscription. antiquar.*, Romæ 1699, cap. 8, pag. 545, seqq. et Fogginius, de Romano D. Petri Itinere et Apostolatu, Florent. 1741, exercitat. 20, pag. 453, seqq. et Marangonus *delle cose gentilesche*, etc., cap. 72, aliique archæologi sacri, quos congestit magno numero Mamachus op. cit. lib. 3, § 20, seqq., et quibus sese adjecerunt qui non ita pridem de pingendi aut sculpendi arte juxta antiqua monumenta scripserunt. D'Agincourt op. cit. *Storia dell' arte*, vol. 4, pag. 69, seqq., plures imagines commemorat à se repertas in subterraneis Rom. elaboratas jam à tempore primæ persecutionis. Ex harum imaginum stylo quem contulit cum imaginibus à se pariter repertis in sepulcro familiæ Nasoniorum, nempe Ovidii, extra portam Pinciam, collegit eas spectare ad sec. 2 æræ christianæ. Ex quo duo inferimus, 1° usum imaginum jam à primo et secundo sæculo in Ecclesiâ viguisse, idèque non à Basilidianis aut Gnosticis hunc usum Ecclesiam mutuatam esse, ut nonnulli recentiores Protestantes inscitè autumant.

sed cum ipsâ cœpisse; 2° cultum imaginum, ut animadvertit idem auctor, ab interitu liberâsse artes sculpturæ atque picturæ. quarum Protestantes nunc studiosissimi sunt. Sanè Roma bonarum artium semper extitit domicilium. Sic etiam Winckelmann, de quo postea. Exploratum est igitur, receptissimum penes Christianos fuisse imaginum usum tribus prioribus Ecclesiæ sæculis.

Ex hoc porrò imaginum usu, quem obtinuisse ostendimus ab ipsis Ecclesiæ primordiis, facillè colligimus earum pariter viguisse in Ecclesiâ venerationem. Etenim cum imaginum veneratio relativa sit ad venerationem prototyporum, eo ipso quòd Christiani Christum ac sanctos venerarentur, ut ex demonstratis constat, in veneratione pariter habuerunt eorum imagines. Adeò enim hæc inter se connexa sunt, ut unum sine altero vix aut ne vix quidem subsistere possit, quod vel ex ipsâ Protestantium agendi ratione patet, qui cum vellent imaginum venerationem tollere, cultum ipsum sanctorum abstulerunt.

Sed non desunt documenta positiva, quæ ostendant tribus prioribus Ecclesiæ sæculis imaginum venerationem vixisse. Constat enim ethnicos passim acensasse Christianos quòd cruces adorarent, quasi in illis (juxta ipsorum principia), divinitas quædam lateret. Sic enim loquitur Cæcilius ethnicus apud Minucium Felicem in Octavio: « Et qui hominem summo supplicio pro facinore puniunt, et crucis ligna feralia eorum cæremônias fabulatur, congruentia perditis scelerisque tribuit altaria, ut id colant quod merentur; » Biblioth. PP. § 9, edit. Ven. tom. 2, pag. 386; et iterùm: « Ecce vobis minæ, supplicia, tormenta, etiam non adoranda, sed subeunda cruce, » ibid. § 12, p. 387. Id ipsum postea objecit Julianus apud S. Cyrillum, lib. 6 contra eundem, dicens: « Crucis lignum adoratis, ejusque signa in fronte formati, et postibus ædium insculpit; » item Celsus apud Originem lib. 2, c. 47, ex quo insuper patet ethnicos existimasse, omnes crucifixos à Christianis coli, ut annotant Maurini editores in hoc loco. Evidens proinde est jam ab ipso Ecclesiæ initio coli à Christianis cruces consuevisse, quæ res cum in ethnicorum pervenisset notitiam, effecit, ut ii cruces in deorum numero à Christianis haberi contenderent.

Quod de cruce dictum est, de cæteris imaginibus dici debet, quas in veneratione vete-

res Christianos habuisse, præter ea quæ in medium allata sunt, satis apertè evincit usus eas servandi in ecclesiis, seu cubiculis in cæmeteriis positus. In cæmeterio enim Prætextati adhuc vetus cubiculum ubi mysteria celebrabantur, visitur pictum, in cujus fornice eminet imago Salvatoris; eadem pariter occurrunt in cæmeteriis Callixti, S. Agnetis, Priscillæ, ac sanctorum Petri et Marcellini in viâ Lavicanâ. Præterea id ipsum evincunt vitra, in quibus jam à sec. 3 exhibetur B. Virgo cum puero Jesu *nimbus*, seu aureolis et coronis redimita; hic siquidem honor seu cultus significatur, quo B. Virginem in imaginibus ejus primi Christiani prosequerentur. Ant. Maria Lupi S. J., op. cit., tom. 4, dissert. 8, pag. 242, seqq., describit vitrum repertum in cæmeterio Callixti sanguine adhuc adpersum, in quo exhibetur B. Virgo in throno sedens elevato, ac super genibus tenens infantulum Jesum. Infantulo Jesu adstat diaconus cum flabello. Porrò tum infantis Jesu, tum B. Virginis caput nimbo, seu aureolâ circumdatum est, quo quidem signo usi primi Christiani sunt ad significandam venerationem peculiarem erga Christum Jesum ejusque matrem. Nimbus enim usurpabatur ab ethnicis ad numina sua condecoranda: deinceps verò imperatorum imaginibus apponebatur post ipsorum apotheosim. De imaginibus, quæ capita radiatis orbiculis, lunulis, vel corollis prædita exhibent, præter Joan. Nicolai in diss. de *Nimbus*, fusè et eruditè egerunt Buonarruoti *Osserv. sopra i frammenti di vetri*, pag. 65, seqq. et Ciampinius, *vetera Monumenta*, c. 14. Jam verò ostendit Lupius hoc vitrum ferri non posse nisi ad epocham persecutionibus Diocletiani, imò et Decii ac Valeriani anteriorem. Plura alia vitra exhibitia imagines Salvatoris, et sanctorum nimbus in capite ornatas, conf. apud Boldetti lib. 1, cap. 39. Ex his igitur aliisque non paucis ejusmodi monumentis, quæ afferri possent, luculentissimè constat tum usum, tum venerationem seu cultum sacrarum imaginum antiquissimum esse, atque ab ipsis apostolicis temporibus ad Ecclesiam pervenisse.

Sed demùm ipsa natura rei ad hanc admittendam sacrarum imaginum venerationem quodammodò nos ducit, imò et impellit. Fieri enim nequit, pro diversâ ratione quâ erga aliquem affecti sumus, amore scilicet aut odio, existimatione aut contemptu, quin

lisdem animi sensibus feramur erga imagines aut simulacra quæ prototypum referunt. Hinc receptum est, ut cum nostrum erga quempiam amorem aut odium patefacere volumus, honoremus aut destruamus illius imagines ac simulacra, quod ex quotidiano experimento fieri comperimus. Quare, si ipsis latentibus adversariis, principum aut doctorum virorum, et eorum qui benè de patriâ meriti sunt, ob civile, literarium, aut naturale ac morale aliquod motivum imagines ac simulacra civilliter honorare possumus, cur Christi et sanctorum imagines ob motivum religiosum religiosè venerari et hæc venerationem externis signis ostendere non poterimus? Militat autem peculiaris ratio pro hæc religiosâ veneratione; siquidem nos, utpote sensibus præditi, ita à naturâ comparati sumus, ut imaginibus, quæ sub sensus cadunt, magis permoveamur ad excitandos in nobis devotionis seu pietatis sensus eosque fovendos. Quemadmodum enim turpibus imaginibus mali in nobis affectus excitantur, sic ex conspectu imaginum Christi, Deiparæ aut Sanctorum, magis incalescent pii animi motus. Velle propterea omnes sacras imagines removere, aut iis debitam abolere venerationem, perinde esset ac igni sacro fomentum subducere et prorsus extinguere.

Ad præcavendas verò difficultates, præstat animadvertere cum Petavio 1° imagines ad Religionis essentiam minimè pertinere, sed ex eorum per se genere esse, quæ ad salutem absolutè necessaria non sunt, ac propterea in potestate esse Ecclesiæ, ut ea vel adhibeat vel abieget, pro eo atque satius esse existimaverit, ejusmodi ea sunt quæ *positivi* vulgò *juris* dicuntur. Hinc pro locorum, temporum ac personarum adjunctis interdum adscitas, interdum verò ablegatas imagines antiquis videmus. 2° Quod diximus de imaginibus in se spectatis et earum veneratione, de ritu seu exterioribus hujus venerationis significationibus, pari ratione dicendum esse, cum hæc ad disciplinam spectent, ac subsint Ecclesiæ regimini, quæ eas moderari potest prout magis expedire judicaverit (1). Sanè

(1) Quæ si attendisset Beausobre, minimè ei excidissent quæ habet lib. 2 Hist. cit., cap. 4, § 6, ubi, relatis verbis ex concilio Nicæn. II: *Inducit* (Leucus Carinus) *Lycomedem coronantem imaginem Apostoli, quemadmodum Græci sua idola*; subdit: « Et, si cela est vrai, il faut que le Saint-Esprit ait abandonné dans cet endroit le sacré concile à

comperimus aliis temporibus Ecclesiam aliquid indulsisse quod aliis veterat, cum res tamen in se salva semper consistat.

Difficultates

1. Obj.: 1° Veteres Patres ethnicis exprobrant simulacrorum cultum; ergo hæc non colebantur à Christianis; alioquin facile ethnicis fuisset hæc ipsa intorquere in Christianos. 2° Adde ethnicos crimini vertisse Christianis quòd ipsi « nulla haberent nota simulacra, » apud Minucium in Octavio; eadem objiciebat Celsus apud Originem lib. 3, n. 17. 3° Neque id christianos apologetas inficiatos esse, qui 4° profitebantur se nec crucem quidem colere, neque aliud quodcumque simulacrum; hinc est 5° quòd quatuor prioribus sæculis in veterum ecclesiarum instrumentis et sacræ suppellectilis recensitionibus nullæ prorsus imagines occurrant. Ita Dallæus lib. de Imagin.; vide apud Nat. Alex. Dissert. 6, in sec. 8. Ergo.

Resp. ad primum: Distinguo consequens: Non colebantur à Christianis simulacra seu potius imagines (1) eo cultus genere et eâ ratione

« son esprit particulier; car, depuis ce temps-là rien n'a été plus catholique, que la coutume de couronner les images. » Conf. quæ in hunc concilii locum adnotat Christianus Lupus dissert. de septimâ synodo, actione 5, ubi inter cætera scribit: « Paganismi extinctio abstulit offensionem et scandalum, atque ita coronandi ritus ex impio et gentili factus est pius, religiosus, christianus. » Operum edit. Venet. 1724, fol. tom. 3, pag. 245. Adde, hic non agi de definitione concilii, sed de verbis prolatis à solo Joanne monacho. Ita Beausobre abutitur bonâ lectorum fide.

(1) Etsi ad rem ipsam quod attinet, perinde sit imagines ac simulacra habere et venerari, attamen permisceri inter se hæc nequeunt. Usus enim sacrarum imaginum receptissimus, ut vidimus, à primordiis Religionis christianæ fuit, simulacrorum autem rarissimus extitit, ita ut vix de iis documenta inveniamus. Meminit quidem Eusebius Hist. Ecc. lib. 7, c. 18, statuæ quam Christo Domino apud Panædem erexerat mulier illa quæ sanata est à sanguinis fluxu; attamen rarior fuit earum usus in ecclesiis. Hinc Græci vix in suis templis statuas habent, contra verò imaginum usum et cultum perinde apud ipsos est ac apud Latinos. Quare mirum esse non debet, si videamus ab ethnicis exprobrari Christianis, quòd non haberent simulacra, Christianos verò id non inficiari; ast de imaginibus nec verbum occurrit. Cæterum clarissimus Winckelmann *Storia dell' arte presso gli antichi*, Prato 1832, tomo 3, c. 2, § 25, commendat statuam marmoream S. Hippolyti M. sedentis, quæ in Bibl. ad Vat. reperitur. Putat eam jam à